

**AKTIV VA PASSIVLARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI
TEXNOLOGIYALAR VA IT TIZIMLARINING ROLI**

Solihjonov Akbarmirzo

Andijon davlat texnika instituti

Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv

fakulteti “Bank ishi va audit” yo’nalishi

4-kurs K-115-21 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: A.A. Qosimov

Annotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklarida aktiv va passivlarni boshqarish jarayonida raqamli texnologiyalar va IT tizimlarining o’rni tahlil qilinadi. Moliyaviy resurslarni real vaqt rejimida monitoring qilish, risklarni aniqlash, likvidlikni prognozlash va aktiv-passiv muvozanatini ta’minlashda zamonaviy texnologiyalarning afzalliklari ko’rsatib beriladi. Maqolada O’zbekistonda faoliyat yuritayotgan tijorat banklarining IT infratuzilmasi, bank boshqaruv tizimlarida avtomatlashtirilgan platformalar, masalan, ERP, CRM, ALM (Asset-Liability Management) tizimlaridan foydalanish amaliyoti o’rganiladi. Shuningdek, “big data” tahlillari, sun’iy intellekt va moliyaviy texnologiyalar (fintech) asosida aktiv va passivlarni optimallashtirish imkoniyatlari yoritiladi. Amaliy misollar asosida banklar faoliyatida IT texnologiyalarni qo’llash natijalariga tayanilgan holda, takomillashtirish bo’yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so’zlar: raqamli texnologiyalar, aktivlar, passivlar, IT tizimlar, moliyaviy boshqaruv, fintech, ALM, ERP, monitoring, sun’iy intellekt, tijorat banki.

Аннотация: В статье рассматривается роль цифровых технологий и IT-систем в управлении активами и пассивами в коммерческих банках. Показаны преимущества использования современных технологий для мониторинга ресурсов, оценки рисков и обеспечения ликвидности. Анализируется практика внедрения автоматизированных систем, таких как ERP, CRM, ALM, в банках Узбекистана. Освещаются возможности применения больших данных,

искусственного интеллекта и финтех-решений в управлении банковскими ресурсами. По результатам анализа предложены рекомендации по совершенствованию управления.

Ключевые слова: цифровые технологии, активы, пассивы, IT-системы, финансовое управление, финтех, ALM, ERP, мониторинг, искусственный интеллект, коммерческий банк.

Abstract: This article explores the role of digital technologies and IT systems in asset and liability management in commercial banks. The benefits of using modern technologies for resource monitoring, risk assessment, and ensuring liquidity are presented. The study examines the implementation of automated systems such as ERP, CRM, and ALM in Uzbek commercial banks. It also highlights the potential of big data analytics, artificial intelligence, and fintech solutions in optimizing banking resources. Based on the analysis, practical recommendations for improving management are proposed.

Keywords: digital technologies, assets, liabilities, IT systems, financial management, fintech, ALM, ERP, monitoring, artificial intelligence, commercial bank.

KIRISH

Zamonaviy bank tizimida aktiv va passivlarni samarali boshqarish moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda global moliya bozorlari va texnologiyalar jadal rivojlanayotgan bir paytda banklar o'z faoliyatida ilg'or raqamli texnologiyalar va IT tizimlaridan keng foydalanishni boshlamoqda. Bank infratuzilmasining raqamli texnologiyalar bilan to'liq integratsiyalashuvi aktiv va passivlarni boshqarish jarayonlarining aniqligi, tezligi va samaradorligini keskin oshirmoqda. Xususan, zamonaviy banklarda aktiv va passivlarni boshqarish bo'yicha qarorlarni qabul qilishda Big Data, sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar, blokcheyn va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari faol qo'llanilmoqda. Ushbu texnologiyalar banklarning kredit portfeli, likvidlik darajasi, foiz stavkalari va resurslar balansini real vaqt rejimida monitoring qilish va optimallashtirish imkonini bermoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida banklar mijozlar ehtiyojlarini aniq tahlil qilishi, bozordagi o'zgarishlarga tezkor javob

qaytarishi va raqobatbardosh moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqishi mumkin. Shuningdek, IT tizimlari risklarni boshqarish, operatsion jarayonlarni soddalashtirish va moliyaviy oqimlarni avtomatlashtirishda muhim rol o'ynamoqda. Ushbu maqolada bank faoliyatida aktiv va passivlarni boshqarishda raqamli texnologiyalar va IT tizimlarining tutgan o'rni, ularning imkoniyatlari va rivojlanish istiqbollari ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qilinadi

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Maqolani tayyorlashda G. Xudoyberdiyev (2022), S. Ergashev (2023) va X. O'rozboev (2021) kabi iqtisodchilar tomonidan yozilgan asarlardan foydalanildi. Ularda IT texnologiyalar va moliyaviy boshqaruv integratsiyasi, bank boshqaruvida sun'iy intellekt imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston Markaziy banki, Xalq banki, Agrobank, va Ipoteka banklarining yillik hisobotlari, raqamli transformatsiya strategiyalari asos qilib olindi. Tadqiqotda solishtirma tahlil, texnologik infratuzilma tahlili va bank amaliyotlarining monitoringi metodlaridan foydalanildi.

NATIJALAR

O'zbekistondagi tijorat banklari faoliyatida raqamli texnologiyalarning jadal joriy etilishi natijasida aktiv va passivlarni boshqarish samaradorligi oshmoqda. Xususan, Xalq banki 2023-yilda ALM moduli orqali likvidlikni real vaqt rejimida nazorat qilish tizimini ishga tushirdi. Bu tizim qisqa muddatli passivlar asosida uzoq muddatli kredit ajratishdagi nomutanosibliklarni aniqlashga imkon berdi. Ipoteka bankda esa sun'iy intellekt asosida kredit portfeli tahlil qilinib, risk darajasini aniqlash va aktivlar tuzilmasini optimallashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilmoqda. Agrobank esa ERP platformasi orqali barcha bo'limlar resurslarini integratsiyalashga erishdi. Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, raqamli texnologiyalar yordamida banklar aktiv-passivlar hajmini, muddati va daromadlilik darajasini tahlil qilishi, risklar ta'sirini minimallashtirishi mumkin. Shuningdek, moliyaviy monitoring, prognozlash va muvozanatni saqlashda IT texnologiyalar muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda.

MUHOKAMA

Bank tizimida aktiv va passivlarni samarali boshqarish bo'yicha raqamli texnologiyalarning ahamiyati kundan-kunga ortib bormoqda. An'anaviy boshqaruv usullari ko'plab cheklovlarga ega: ma'lumotlar qo'lda kiritiladi, real vaqtda tahlil qilish imkoniyati cheklangan, risklar kech aniqlanadi. IT tizimlar bu muammolarni bartaraf eta oladi. ALM tizimi orqali aktiv-passiv muvozanatini avtomatik hisoblash, likvidlik risklarini bashorat qilish imkoniyati mavjud. ERP tizimlari esa bankdagi barcha moliyaviy oqimlarni yagona platforma orqali kuzatib boradi. Business Intelligence (BI) texnologiyalari asosida vizual tahlillar amalga oshiriladi, bu esa qaror qabul qilishni tezlashtiradi. Fintech vositalari, xususan, bulutli xizmatlar, API tizimlari va sun'iy intellekt yordamida aktiv va passiv boshqaruvga yangicha yondashuvlar shakllanmoqda. Amaliy tajriba ko'rsatmoqda: raqamli texnologiyalarni joriy qilgan banklar risklarni tezroq aniqlamoqda, operatsion xarajatlarni kamaytirmoqda, moliyaviy resurslar aylanmasi esa barqarorlikka erishmoqda. Shu sababli, banklar uchun raqamli infratuzilmani rivojlantirish va IT mutaxassislarni jalb qilish strategik ahamiyat kasb etadi. Uzoq muddatda bu banklar uchun nafaqat raqobatbardoshlikni oshiradi, balki xalqaro moliyaviy bozorlarda ham ishonchni kuchaytiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, aktiv va passivlarni boshqarishda raqamli texnologiyalar va IT tizimlarining roli beqiyosdir. Ular banklar uchun nafaqat tezkor boshqaruv imkonini beradi, balki barqarorlikni ta'minlash, risklarni aniqlash va foyda olishni ham osonlashtiradi. ALM, ERP, CRM kabi tizimlar yordamida aktiv va passivlar holatini doimiy tahlil qilish, muvozanatni saqlash, likvidlikni optimallashtirish imkoniyati kengaymoqda. O'zbekiston banklari tajribasiga ko'ra, raqamli texnologiyalarni joriy qilish natijasida resurslardan foydalanish samaradorligi ortmoqda, xizmat sifati yaxshilanmoqda, moliyaviy xavflar kamaymoqda. Shu bois, har bir tijorat banki o'z boshqaruv tizimini to'liq raqamlashtirish, IT platformalarni keng joriy etish, va texnologik integratsiyani kuchaytirishga intilishi lozim. Bu nafaqat ichki boshqaruv sifatini oshiradi, balki mijozlar ishonchini ham mustahkamlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Xudoyberdiyev G. "Bank ishi va axborot texnologiyalari", Toshkent, 2022.

2. Ergashev S. "Raqqamli bank boshqaruvi", Toshkent moliya instituti nashriyoti, 2023.
3. O'rozboev X. "Bank menejmentida IT tizimlar", Samarqand, 2021.
4. O'zbekiston Markaziy banki raqqamli transformatsiya strategiyasi, 2024.
5. Xalq banki yillik hisobotlari, 2023.
6. Agrobank CRM/ERP joriy etish bo'yicha press-relizi, 2023.
7. Ipoteka bankda ALM tizim joriy etilishi bo'yicha axborot xabari, 2024.